

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

IX. BIND. 1882—83.

UDGIVET

AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT I STIFTSBOGTRYKKERIET.

Sagn fra Mors.

Meddelt af Maler Frode Rambusch i Øster Assels.

Det er en gammel Tradition blandt Almuen på Morsø, at »Mors« på Oldnordisk skulde betyde »Dødens Land«. Dette er jo imidlertid ikke Tilfældet, men hidrører fra en Forveksling med Latin. Øen skulde have fået dette Navn, fordi dødsdømte Forbrydere fra de omkringliggende Landsdele bleve landsatte på en af de syv Øer, som nu tilsammen udgjøre Mors, for der at blive sønderrevne af de mange vilde Dyr eller omkomme af Hunger. Det gamle Digt »Morslandsvise«, af hvilket Størstedelen var en Beskrivelse over Øens daværende Herremænd og Præster, er nok desværre på et Par Vers nær gået til Grunde. Øens Bebyggelse omtales i de to nedenstående Vers af Visen, hvis Omkvæd var »Mens Morsland stander i Blomster«.

Det hændte sig på den samme Tid,
 At en Smed fra Fur skulde komme did;
 Fordi han havde forbrudt sit Liv,
 Skulde han derovre bliv'.
 Mens Morsland stander i Blomster.

Den første Gård på Mors skal efter Sigende have været Østergård i Bjårup. Den blev bygget af Smeden fra Fur. Herom hedder det i Visen:

Da kom der en Smed fra Furland,
 Han tog sit Hoved vel våre.

Han satte der fluks den Skov i Brand
 Og byggede Byen Bjære (Bjårup),
 Og Bjørnen brummed og Ulven skreg,
 De vare ej vante til sådan Leg;
 Men måtte for Ilden fare.

Der fortælles, at da Furboerne vilde landsætte denne dødsdømte Smed på det ubeboede Mors-Land, bad hans Kone om Tilladelse til at følge sin Mand i Døden; dette blev hende tilstået; men såsnart deres Bevogtere havde sat dem i Land og derefter sejlede bort, fremtog hun en Brand, hun havde skjult hos sig, og antændte ved sin Mands Hjælp et Bål, hvorved det lykkedes dem at bortskræmme de mange Bjørne, efter hvilke Stedet senere fik Navnet Bjrndrup.

Smeden og hans Kone ernærede sig, som de bedst kunde, ved Frugter og mindre Dyr; men ret længe bleve de ikke ene; thi Folk fra Salling, Fur og Thy vedblev i god Tro at landsætte deres Forbrydere på Morsø, hvor disse med Glæde bleve modtagne af Smedefamilien; skjönt Antallet af disse Nybyggere hurtig tiltog, vogtede de sig dog længe for at røbe deres Tilværelse.

I den »Beskrivelse over Øen Mors«, som blev udgivet 1811 af Provst Schade, oplyser han ifølge »Pontoppidans danske Atlas«, at Øens Navn forud blev skrevet »Marey« eller »Marsej«; da Mar betyder en Hest, og der endnu på Øen findes adskillige Navne som for Eksempel Marhøj, Marbjærg og Marholm, kunde Navnet sandsynligst have sin Oprindelse af, at Øen, før den ret blev bebygget, kan have været benyttet til vilde Heste og Stutterier.

En Gang i gamle Dage, da Landet var delt mellem en Mængde Underkonger, skal der have hersket hele 3 Konger på Morsø. Den ene boede på Gammellund, den anden på Højris og den tredje på Ullerup, hvilken sidste i lang Tid førte Krig med en af Kongerne i Thy. På Fæggekliit skal der også i sin Tid have boet en Konge, efter hvem Stedet fik Navn; han skal være begravet i en Høj derved. Om Kongen på Højris fortælles der følgende: Han var i sin Ungdom en berygtet Sørøver og havde ved denne Håndtering

samlet sig mange Kostbarheder. Da han en Gang forfulgte et Kjøbmandsskib ind i en af Vigene på Morsøs Østkyst, opdagede han en lille Holm inderst i Vigen. Da Stedet var meget utilgængeligt på Grund af de moradsagtige Bredder og lå godt skjult bag de omkringliggende Bakker, besluttede han der at bygge en fast Borg, til hvis Opførelse han anvendte hele sin Formue. Borgen var 3 Etager høj og efter den Tids Fordringer meget prægtig; men da Landets Overkonge hørte Tale om denne stolte Bygning, antog han det for en Fornærmelse imod sig, da hans egen Borg kun var 2 Stokværk høj; han indstævnedes Underkongen på Højris til at møde hos sig, og da han udeblev, dømte han ham til at lide Døden ved at kysse »den blå Jomfru«. Dette var en automatisk Hensættelsesmaskine af Udseende som en Kvinde; den stod på en Forhøjning, hvortil 3 Trappetrin førte op, og var indrettet således, at når man betrædte det første Trin, smilede Billedet; betrædte man det andet, udbredte det Armene, og når man satte Foden på det tredje Trin, hug det Armene, som vare besatte med Knive, sammen. Overkongen sendte en Del bevæbnede Mænd til Højris for at ødelægge Gården og medbringe dens Ejer død eller levende. Herman (således hed Underkongen på Højris) formåede dem dog til at skåne Borgen ved højtidelig at love efter en bestemt Tid frivillig at indfinde sig hos Overkongen for at underkaste sig dennes Dom. Han holdt dog ikke Ord, men skjulte sig i et ganske lille Kammer, som hans Søster, der var hans Husholder, havde fået indrettet i en af de tykke Mure; Rummet var ikke større, end at der netop var Plads til en Stenstol og et Stenbord. Søsteren foregav for Overkongen, at Herman for længe siden var afrejst, og når han ikke var mødt til den bestemte Tid, måtte han være omkommen på Vejen. I dette snævre Rum holdt Herman sig skjult om Dagen i flere År; når Folk om Natten så ham vandre omkring på Gården, troede de, det var hans Gjenfærd. Da han døde, blev han begravet i det efter ham opkaldte »Hermansbjærget« i Højris Skov.

Da en senere Ejer af Højris en Gang skulde drage i Krig, betroede han sin Familie og al sin Ejendom til en nærboende Adelsmands Varetægt; men i hans Fraværelse

benyttede denne sig paa den sletteste Måde af sin Magt, han bortødslede alle de rede Penge, forførte Borgfruen og krænkedede Datteren. Da Borgherren vendte hjem, flygtede den unge Adelsmand, men blev fanget af Borgherrens bevæbnede Karle og i en sort Karet bragt til Højris, hvor han blev druknet i Graven. Borgfruen blev hentet fra det Havehus, som hun beboede, og til Straf for sin Utroskab indmuret i en af Vinduespillerne i Riddersalen. Hendes Gjenfærd blev siden ofte set gå igjennem Haven op imod Huset grædende og vridende sine Hænder. Ligeledes sås en bestemt Nat om Efteråret den sorte Karet Klokkeren 11 kjøre ind i Borggården. Vognen blev trukket af 4 sorte Heste, og på Bukken sad 2 sorte Karle; den blev holdende stille i Porten; men såsnart nogen tiltalte dem, foer Vognen rullende ud af Gården.

Fra den dybe Kjælder under Forbygningen siges der at gå en Løngang, som skal udmunde på Bakken nord for Gården, hvor der ses en traktformig Fordybning med nogle store Kampesten i Bunden. Et Sagn fortæller, at Højris en Gang var et Nonnekloster, og at Munkene på Dueholm havde indrettet en Løngang, ad hvilken de usete kunde aflægge Nonnerne Besøg. I Kjælderen på Dueholm findes et tilmuret Rum, hvor i gamle Dage en Mand skal være bleven indmuret. I »Morslandsvisen« omtales Dueholms Ejer således:

På Dueholm bor velbyrdig Jens Krag,
 Som alle Folk monne så vel behag'.
 Ingen af hans Bønder lider Nød,
 Han giver dem alle Øl og Brød.

I et tilmuret Rum i Kjælderen under Højris blev for en Del År siden fundet Skelettet af en Arm lænket til Muren. Under Laden findes der også Gange og Kjældere, som skulle have været benyttede til Fængsel for Bønder, der havde pådraget sig deres Herres Unåde. I den gamle Forbygning på Højris, hvilken 1876 for største Delen ombyggedes, fandtes et Gjæstekammer ved Siden af Riddersalen, om hvilket det hed sig, at Spøgeriet der var så stærkt, at det næsten var umuligt

at overnatte der. Der fortælles, at ud på Natten begyndte det at pusle rundt omkring, Døren til Kamret blev uophørlig lukket op og i, og inde fra Riddersalen lød der højrostede Stemmer og Klirren af Sporer. En Gang skulde en Murer efter eget Ønske være kommen til at overnatte her; om Natten så han en hvid Skikkelse komme ind, bøje sig over Sengen, betragte ham nøje og derefter igjen fjærne sig med langsomme sløbende Trin. Mureren stod op og fulgte efter, Spøgelset standsede ved Enden af Korridoren, og her så han det stikke en Kniv ind i en Røvne i Panelet, hvorefter der åbnede sig en skjult Dør, som viste et hemmeligt Skab; da han havde set dette, gik han igjen tilbage til sit Kammer, og næste Morgen fortalte han til Herremanden, hvad han om Natten havde set, hvorefter denne lod Væggen undersøge og fandt det hemmelige Skab, som blandt andet indeholdt en til-dækket Tallerken, hvis Indhold forblev ubekjendt; men samme Dag, Herremanden lod dette Skab åbne, udbrød der smitsom Sygdom på Gården både blandt Mennesker og Dyr, og den standsede først, da Skabet blev tilmuret. Der fortælles, at så tidt en senere Ejer af Gården har ladet Skabet åbne, har en udbrydende Sygdom hurtig nødt ham til at lade det lukke.

Da Kristendommen blev så stærk på Mors, at Nisser, Trolde, Ellefolk og Dværge måtte flytte bort, lode de sig først færge over til Agerø og derfra til Thy; de vare da så talrige, at over Halvdelen af Agerø var aldeles skjult af dem. Dvær-gene vare alle meget små, men svære og iførte sorte snævre Klæder, havde en rød Hue på Hovedet og bare alle en Ham-mer i den venstre Hånd. Andre fortælle, at de lode sig færge over ved Sallingsund uden at lade sig se af Færgemanden. Det var dog ikke alle de underjordiske, der toge bort; thi siden mærkede man ofte deres Tilstedeværelse, blandt andet ved alle de Puds, som »æ bette Nis« spillede Folkene i de Gårde, hvor den holdt til. Der fortælles, at Nisserne fra Movtrup og Blidstrup, der vilde stjæle Hø fra hinanden, en Aften sås kæmpende sig tildøde; de havde ved denne Løjlig-hed taget Skikkelse af 2 gloende Hjul. En Gang, da Nisserne i Kongensgård i Vester-Assels vare blevne vrede på Konen, hængte de en af Kørne; men da de senere fortrød deres

Gjerning, vadede de over Fjorden og hentede en Ko fra Thy til Erstatning for den døde. — Da Dværgene en Gang vilde stjæle af Juleøllet i Horsagergård i Vester-Assels, bleve de opdagede og flygtede, efterladende nogle Kobberpander, som Gårdens Folk tilegnede sig og senere i mange År benyttede; men da de en Nat vare blevne stående under åben Himmel, tog Dværgene dem tilbage.

Vesten for Øster-Assels By findes der i Kanten af Kjæret en lille fremspringende Jordbakke, som benævnes »Tøjnbjærre«, men hvis oprindelige Navn skal have været »Tårnbjerg«, fordi der dér i gamle Dage havde ligget en Borg med meget høje Tårne, fra hvilke Borgens Ejer, der kaldte sig Konge, holdt Udkig efter de forbi Glumstrup Vig sejllende Kjøbmandsskibe, hvilke han levede af at udplyndre. Tøjnbjærg er stejl mod Syd, hvor Landevejen løber forbi; på dette Sted kan man endnu se en lille firkantet Indskæring, som siges at have været en Havn, der var meget besøgt, dengang Kjæret var Sunde og Vige. Endnu levende Folk kan huske, at Kjæret der omkring var en Fortsættelse af den nu udtørrede Mydomvig. Sagnet fortæller, at der en Gang er strandet en engelsk Kongesøn på Tøjnbjærg, ved hvilken Lejlighed han mistede flere Kostbarheder, deriblandt et Skibsanker af purt Guld, som først skal blive fundet, når Verdens Undergang er nær. I den til Øster-Assels Skole hørende Englod, som kaldes »Guldende«, og i en Brink på Mydomgårds Mark siges der også at ligge et Guldanker.

En Gang, da Morsingboerne i lang Tid havde ført Krig indbyrdes, enedes de om at holde en Sammenkomst, hvilket gav Anledning til Fredslutning; Stedet, hvor dette skete, fik deraf Navnet Fredsø. Når det siden var Storm i disse Egne, plejede Søfolkene på Morsøs Østkyst at sige: »Lad os *fare op* og *lægge ind* til Fredsø.« Deraf opkom de to Bynavne *Fårup* og *Legind*. Byerne Øster-, Vester- og Mellem-Jølby skal have deres Navne af, at da de derværende Kjær vare sejlbare, kunde de dog kun befærdes med Joller, hvilket gav Anledning til Navnet Jolleby, som senere blev til Jølby.

En berømt Konge, som hed Thor, der efter at have underlagt sig hele Jylland bosatte sig i Thy, havde en Gang en Art Tvekamp med en Jætte. Kampen bestod i, at de kastede store Kampesten efter hinanden. Thor stod på det efter ham opkaldte Thorsbjerg ved Ørndrup og Jætten ved Dybdal ved Skyom i Thy, hvor de Sten, Thor kastede efter ham, ere opdyngede. Disse, som ere en Snes Stykker i Antal, kaldes »Glyngstene«. Det er en gammel Tradition, at Karlene fra Mors og Heltene fra Thy havde holdt en lignende Kamp. Deraf Navnene Karby og Heltborg.

Herredstinget for Sønderherred skal i forrige Tider have været afholdt på Mollerup Hede på et Sted, som kaldtes Gammelting. For Nørreherreds Vedkommende blev det holdt på den såkaldte Tinghøj norden for Tødsø. En mindre Høj ved Siden af benyttedes til Rettersted.

Et lille Stykke sønden for Fredsø Mølle findes på en Brink en temmelig stor Høj, kaldet Mjølhøj, hvilken også skal have været brugt til Rettersted. En gammel Mand fra Fredsø fortalte, at han i sin Barndom hørte Folk, der vare meget gamle, fortælle, at der i deres Ungdom tidt var Tale om en Galge, der stod eller havde stået på Mjølhøj. I Galgen hang Liget af en Kvinde, hvis lange Hår, når det flagede for Vinden, tidt om Aftenen forskrækkede de vejfarendes Heste. Den Gang så Folk også stundom de i Mjølhøj boende Dværge hente Vand i en nærliggende Dam i små Guldspande.

Ellefruerne boede i Almindelighed i Kæmpehøje eller under Hyldetræer, men færdedes også tidt inde i Huset, især i Bryggerser, hvor de ofte bleve trufne i Færd med at stjæle Øl. De beskrives som små, hvidklædte Kvinder med meget lange Bryster, som de lagde overkors og kastede tilbage over Skuldrene.

Vesterst i Vester-Assels lige over for Thissinghus findes der en Høj, som kaldes Limperhøj, om hvilken der fortælles

adskilligt, f. E. at det flere Gange er hændt, når nogen har ligget og sovet på Højen, at de ere vågnede ved at høre Hammerslag inde i Højen og have set Ellepigerne dandse. En Kone så en Gang ved Nattetide, at Dværgesmeden kjørte ind i Limperhøj på en gloende Vogn. Frygten for denne Dværgesmed har frelst Højen fra at blive pløjet. Ved at grave Kartoffelkuler i Overfladen af Limperhøj er der fundet flere Flintflækker og Stenspyd.

Ved Udtørringen af Mydom-Vig og Redsted-Vig blev der i den sidstnævnte fundet en Båd, som var udhulet af én Træstamme; den var en Alen bred og henved 6 Alen lang. Den blev solgt til Ejeren af Højris, i hvis Oldsamling den opbevares. Samme Sted fandtes flere Stenredskaber og Ben af Mennesker og Dyr. Ved Borttagning af noget Jord i Brinken lige overfor Thissinghus, på den anden Side Glumstrup-Vig, fandtes der Spor af en Køkkenmødding; endnu findes der på Stedet en stor Mængde Skaller og Flintflækker.

Sønden for Vester-Assels By lå de to nu jævnedes Høje Grimshøj og Kvindhøj, efter hvilke Grimshøjgård og Kvindhøjgård have fået Navn. Tæt sønden for Øster-Assels Kirke, umiddelbart op til Vejen, skal der have været en Høj, som kaldtes Grandhøj; men den er nu aldeles forsvunden. Det lille Stykke Jord mellem Kirken og Vejen skal i gamle Dage have været Ekserserplads for i lang Tid indkvarterede Soldater. Vesten for Øster-Assels By findes 3 nu omtrent sløjfede Høje, store og lille Kalhøj og Gåsvighøj, efter hvilke 2 der-værende Gårde have fået Navn. Da Vejrmøllen ved Maria-lund blev bygget på en Høj, kaldet Tofthøj, fandtes der en Urne fyldt med Aske og Ben og en Bronsedolk. Sønden for Ø.-Assels By fandtes blandt andre Tohøj og Lyshøj og Østen for store og lille Stagehøj og Ejsthøj. Alle disse Høje ere nu mer eller mindre udjævnede, da de i flere År have været pløjede. I Ejsthøj skal der for mange År siden have været fundet nogle Oldsager af Bronse, hvilke bleve ødelagte af Finderen. På Marken øster for Mydomgård blev der ved at pløje for 10 År siden fundet en Guldmønt, hvilken efter at

være indsendt til Kjøbenhavn blev erklæret for en pavelig Dukat fra det tolvte Århundrede; den betaltes med 9 Kroner. På den til Hovedgården Movtrup hørende Mark findes 4 Høje, af hvilke en er pløjet og de 3 lyngbegroede. I den ene af Højene hedder det sig, at der skal bo en Dværge-Spillemand, som stundom skal være hørt spille på Harpe. I den anden skal der bo en Dværge-Smed, som undertiden om Natten smedede så stærkt, at det gnistrede ud af Højen; de 2 andre Høje beboedes også af Dværge.

Troen på Havfruer er ikke endnu ganske forsvunden; disse underfulde Væsener, halv Menneske og halv Fisk, skulle ofte have advaret Fiskere for forestående Uvejr. Når Havfolkene færdedes uden for deres Boliger, vare de altid iførte Sælhundebælge.

Om Voldpladsen Gammelvold, som ligger lidt sønden for Vejerslevgård, fortælle Egnens Beboere, at der en Gang har stået en stor Borg, hvis Ejer var en meget frygtet Sørøver; Kjæret var den Gang klart Vand, så han kunde sejle lige fra den dybe Grav omkring Voldpladsen og helt ud i Limfjorden. Formedelst hans Ugudelighed sank Borgen til sidst i Jorden, hvorefter Dværgene toge Bolig i Voldpladsen og i Kjærhøje på den anden Side af Kjæret. I forrige Tider bleve de ofte set kjøre over Kjæret i små Slæder for at besøge hinanden. Ved Kvalstedgård i Sindbjerg findes en lille kjæragtig Løvning, som kaldes Kvalsted; her siges også at have stået en Gård, som sank i Jorden, da dens Ejer gik så vidt i sin Ugudelighed, at han vilde tvinge Præsten til at give et Svin Sakramentet; Præsten undflyede og nedkaldte Himlens Straf over Gården og alt, hvad der var i den, hvorefter Gården begyndte at ryste og sank; men straks efter dukkede en Stol op, på hvilken den af Præsten forglemte Bibel lå; så snart han havde taget Bogen, sank Stolen igjen ned i den Dam, der havde dannet sig på Gårdens Plads.

I Kanten af et Kjær i Dragstrup findes en temmelig stor, men flad Voldplads, som kaldes Kobbervold. På Nordsiden

og lidt af Øst- og Vestsiden er den omgivet af det side Kjær, som efter Voldpladsen benævnes Kobberkjær. Størstedelen af Øst- og Vestsiden samt Sydsiden er adskilt fra Brinken ved en Grav, som på det smalleste Sted kun er 5—6 Alen bred, men i Kjærkanten har omtrent den dobbelte Brede. Der findes kun svage Spor af Brystværn, indenfor hvilket Jorden langsomt hæver sig op til Midten af Voldpladsen; i Hjørnerne findes Forhøjninger, som af Folk antages for at være Levninger af Tårne. Forhøjningen i det nordvestlige Hjørne er en anseelig Høj, hvori der findes Murstensbrokker; disse hidrøre dog måske fra en Teglovn, der en Gang skal have været indrettet i Voldpladsen. Ved at borttage noget Jord af Kobbervold er der fundet et Knivskaft af Bronse, hvilket endnu er opbevaret i den Gård, paa hvis Mark Kobbervold ligger. Dette Knivskaft, som er hult, er gået itu på langs, det er bredest for neden og krummet som Skaftet på en tyrkisk Kniv. Siraterne på dette Knivskaft ligne forøvrigt aldeles ikke dem, man ser anbragt på Oldsager fra Jern- og Bronsealderen. Egnens Beboere vide aldeles intet at fortælle om Kobbervold eller dens Ejere. Kobbervolds Nordside, det førnævnte Kobberkjær, skal have stået i sejlbar Forbindelse med Dragstrup Vig.

Da den sorte Død rasede her i Landet, skulle alle Beboerne i Vester-Jølby være døde, hvorfor det tilstodes Præsten ved Dragstrup Kirke at vælge sig en af de ubeboede Gårde til Præstegård; han havde før boet i en lille dårlig Gård ved Dragstrup.

Nær den høje Brink Haneklit ved Gullerup-Strand findes en Hule, som af Egnens Folk kaldes Prøjses Hul; den skal være gravet af nogle tyske Kulgrubearbejdere, som Frederik den fjerde havde indkaldt for at undersøge de herværende Brunkul. Hulens Åbning havde omtrent siden den blev gravet været tillukket af Sand; men for en Del År siden blev den åbnet af en Stormflod; den er dog nu igjen lukket af nedskredet Sand og Brunkulstykker. Hvor dyb Hulen oprindelig var, vides ikke; da dens inderste Del var gravet gennem Sand og støttet med Træværk, er den i Tidens Løb sammenstyrtet. Den yderste Del af Hulen, der er hugget gennem

det hårde Brunkul, skal være 25 Skridt lang og meget rummelig.

Et Stykke sydvest for Frøslevgård er der i Kanten af et Kjær en anselig rund Høj, som kaldes Støjbjerg, i hvilken der også siges at bo et overnaturligt Væsen, Støjbjergmanden. Da en Gang en nærboende vanvittig Mand havde fået den fikse Idé, hver Nat at ville tilbringe nogle Timer på Støjbjerg, enten det var Vinter eller Sommer, blev dette tilskrevet Bjergmandens Trolddom.

Tæt norden for Gammellund er der en stor flad Forhøjning, på hvilken der har stået en til Gammellund hørende Fabrik, hvor der lavedes mange Slags Fajancesager. I denne Forhøjning, som består af Grus, er der fundet 3 eller 4 askefyldte Urner uden Spor af vedlagde Sten- eller Bronse-Oldsager. På Fabrikken lavedes der blandt andet et eget Slags Borde, af hvilke der endnu findes enkelte der i Egnen. Bordpladen har afrundede Hjørner og en ophøjet Kant, inden for hvilken Pladen er belagt med Fajancefliser, som ere bemalede med simple blå Billeder; i Hjørnet af en af Fliserne ses Navnene Clejn og Lund. Da en af Herremændene på Lund, som af Almuen kaldtes Thomas Pileben, en Gang nægtede Fabrikarbejderne, som vare Svenskere, så meget Brændevin, som de ønskede den Nat, de brændte, forlod de forbitrede Fabrikken midt under Brændingen, hvilket forårsagede, at hele Fabrikken samme Nat afbrændte. Dette store Tab bidrog meget til, at den førnævnte Ejer, hvis Navn var Thomas Lund, gik Fallit. De svenske Arbejdere fra Gammellunds Fabrik vare så frygtede i Øster-Assels, at Mænd og Karle aldrig om Aftenen turde forlade deres Hjem uden at være forsynede med en forsvarlig Knippel.

Herremanden Thomas Lund var meget grusom mod sine Folk; sine Karle pryglede han på det ubarmhertigste, til en Gang en Staldkarl tabte Tålmodigheden og tilbagebetalte ham Pryglene med Renter. Ved denne Lejlighed tog Hr. Thomas's Ben så megen Skade, at det måtte amputeres og erstattes af et Træben, hvilket gav Anledning til Øgenavnet Pileben.

På den søndre Ladegavl på Gammellund ses Bogstaverne T. L. og B. F. og Årstallet 1768. Tømmeret i denne store Lade blev forskrevet fra Norge. Da Mestersvenden, som havde forestået Tilhugningen, ikke måtte komme med til Lund, hævnede han sig ved at omnummerere alle Bjælkerne, så Mesteren, da han skulde til at rejse Laden, ikke kunde finde ud af det alene, men måtte lade ham hente fra Norge for at forestå Arbejdet. Da Thomas Pileben sidste Gang havde forsøgt at formilde sine Kreditorer, uden at det dog var lykkedes ham, gik han, saasnt han var kommen hjem, om i et Indelukke østen for Gammellund, hvor han skød sin Hest og derefter sig selv. Endnu tales der meget om, at Folk skulle have set hans Gjenfærd ride mellem Øster-Assels og Gammellund. Hesten skal være udstyret med gloende Øjne og have 3 Ben. Hans Eftermænd, Ascanius, Trane, Stjernholm og Jakobsen, måtte alle sælge Gården efter at have ejet den i få År. Jakobsen var den, der byggede Katrinelund; Peterslund, fra hvilken Nylund er en Parcel, var tidligere udskilt fra Gammellund, som før Udstykningen kun benævnes Lund. I Året 1807 købtes Gammellund af Jørgen Bonne, der lod indrette det nuværende Stuehus i en Bygning, der hidtil havde været Vognhus og Hestestald, og nedrev den gamle Hovedbygning, som lå på den høje, af Grave omgivne Voldbakke. Det var en 1-etages firlænget Hovedbygning af Bindingsværk, Porten vendte mod Øst, hvor Opkjørselen endnu ses. — På Øster-Assels Kirkegård, tæt op til den søndre Side af Kirken, ses en stor gråbrun Ligsten over Hr. Saxo Johannes Henriksen Ascanius, Herre til Lund Gård og Gods, gift 1787 med Jomfrue Matzen Maria Erling, hvilke efterlod en Søn, Henrich Christian Ascanius. Ved Siden af denne findes en anden Ligsten over Hr. Knud Lund, Præst i Assels 1755 til 1793, som stiftede et Par Legater, et til Fordel for Lærerne i Øster-Assels og Sillerslev, og et for Enker, der ikke nyde Understøttelse af Fattigvæsenet; en tredie Ligsten er der over Mathias Brünow, Præst i Assels fra 1708 til 1718, om hvem efterfølgende Sagn fortælles. En Gang vare Embøerne slemt plagede af Gjenfærdet af en Mand, som hed Bertel Let; hvorsomhelst de om Aftenen færdedes på deres Marker, vare de udsatte for at møde Gjengangeren, som forulempede dem slemt ved uophørlig at kaste dem omkuld.

Forgjæves henvendte Mændene i Emb sig til flere Præster, som de bad om at nedmane Gjenfærdet, men alle undsløg de sig derfor. Da skete det en Aften, at Præsten fra Øster-Assels, Matthias Brünow, som af Almuen kaldes »Hr. Mads«, en Aften, da han kjørte igjennem Emb, blev overfaldet af Spøgelset, som sprang op bag i Vognen og gjorde den derved så tung, at Hestene ikke formåede at trække den af Stedet. Præsten befalede da sin Kusk at tage det ene Baghjul af og lægge det op bag i Vognen; derved blev Spøgelset nødt til at forlade sin Plads og at holde op i Vognaksen for at forhindre Vognen i at vælte; for til Gavns at plage Spøgelset lod Præsten Kusken kjøre så stærkt, Hestene formåede at løbe; da de kjørte igjennem Alleen, der fører til Præstegården i Øster-Assels, bad Præsten Karlen om at kjøre op på Møddingen, når de drejede ind i Gården; thi så havde han ikke mere Magt over Spøgelset, som da straks vilde slippe Aksens, så Vognen vilde vælte. Dette bekræftede sig også; da de drejede ind i Gården, slap Gjenfærdet Aksens og foer bort, i det han råbte: »Vi ses på Torsdag Nat.« Hverken Hr. Mads eller hans Karl tog Skade, da Vognen væltede på den bløde Mødding. Den bestemte Nat ved Midnatstid vækkede Præsten sin Karl og befalede ham at spænde for, og på Karlens Spørgsmål, hvor de skulde hen, svarede han blot: »Gjør, som jeg siger, og spørg mig ikke, hvad der end møder os.« Karlen gjorde da, som han forlangte, skjønt det var så mørkt, at man ikke kunde se en Hånd for sig. Da han hjalp Præsten til Vogns, blev han opmærksom på, at denne var i fuld Ornat og at han medtog en meget stor Bog. Karlen, der fuldstændigt kjørte i Blinde, forlod sig på Præstens overnaturlige Viden; Hr. Mads betydede ham også stadig, i hvilken Retning han skulde kjøre og dreje om. Da de havde kjørt således en Tid, lod Hr. Mads Karlen holde stille, steg af og befalede ham at blive holdende og vente på ham, hvor længe det end varede. Karlen ventede nu 4—5 Timer; men da Hestene bleve mere og mere urolige, tabte også han tilsidst Tålmodigheden og forlod Vognen og gik i den Retning, hvor han havde set Præsten forsvinde. Han kunde intet Sted se Spor af sin Husbond, og da han derover blev urolig for, at der skulde være tilstødt denne en Ulykke, råbte han flere Gange, så højt han formåede: »Hr. Pastor« og »Hr. Brünow«,

men fik intet Svar. Endelig efter lang forgjæves Søgen fandt han Præsten liggende som død på Marken; hans Klæder vare sønderrevne og den store Bog lå adsploftet omkring ham. Han forsøgte forgjæves at kalde ham til Live ved at råbe: »Hr. Brünow« eller »Faer«; men tilsidst kom Karlen i Tanker om, at han havde hørt, at skindøde Folk kun kunde vækkes, når man tiltalte dem med deres Fornavn eller som Almuen kaldte det Døbenavn, og så snart Karlen råbte: »Mads«, slog Præsten også Øjnene op. Han sagde til den forskrækkede Karl, at han ved at vække ham havde gjort ham ulykkelig; Gjenfærdet havde han vel fået Magt med; men sin Sjæls Salighed havde han mistet. Fra den Tid af forfaldt Pastor Brünow til Melankoli, og en Søndag, da han i Kirken havde vist Tegn på Vanvid, gik han efter Gudstjenesten ned til en Brønd norden for Præstegården i den nuværende Plantage og druknede sig. Siden den Tid har der været megen Tale om, at Folk så Gjenfærdet af »Hr. Mads« gå omkring i og uden om Præstegården. I Haven vesten for Gården skal der ofte være set Gjenfærdet af en »Jomfru«, som der havde begravet sit i Dølgsmål fødte Barn. — Førend der blev indrettet Våbenhus i Tårnet af Øster-Assels Kirke, var Indgangen gennem en Dør på den søndre Side af Kirken. På den nordre Side af Koret og Kirkeskibet ses også Spor af 2 til-murede Døre. For nylig ere 3 gamle udskårne Egetræs Billeder, forestillende Kristus på Korset, Maria og Johannes, igjen blevne opstillede på en Bjælke i Korbuen, efter at de vare restaurerede. Disse smukke Kirkeprydelser havde i mange År henligget på Kirkeloftet sammen med et andet meget gammelt Kristusbillede, som, da det aldrig har været malet, er meget ormstukket; det er tillige beskadiget som det synes ved at være hugget i med Økser. Øster-Assels Kirke var i de katolske Tider helliget Jomfru Maria. Vester-Assels Kirke, som var helliget St. Mikael, ejede før et smukt, men nu meget medtaget Billede af denne Helgen stående på en Drage. Figuren, der havde Hjælm og Skjold, var nøjagtig Mage til et St. Mikaelbillede, som opbevares i det oldnordiske Museum i Kjøbenhavn. Våbenhuset i Tårnet af Øster-Assels Kirke var fordum en Familie-Begravelse, hvor der hang et Epitaphium med følgende Indskrift:

Denne Begravelse hører Hr. Pastor Gravers Kristensen og hans højtelskede Hustru Mette Budtz samt deres Arvinger til. Se den nygjorte Kirkebog (Fol. 15 Anno 1690).

Fordum kjæreste Hustrue, nu salige Guds Barn,
Mette Budtz.

Meget i Live du elskte mig,
Billig jeg hermed nu ærer dig
Du dydefuld }
Du ejegod } i dit Hjærte var,
Du idel From }
Længsel des større mit Hjærte har,
Lindring i Længsel jeg dog finder
I Hu, når dit Navns Lof mig vinder.
6 gjenfødde Børn du skjænkte mig
Kjærlighedspant mellem mig og dig.

Gravers Kristensen, Præst i Assels, døde 25 Januar 1708.